

**SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS
SOCIALINIŲ PASLAUGŲ GRUPĖ**

**PALYDĖJIMO PASLAUGOS TEIKIMAS IR ORGANIZAVIMAS BEI
JAUNUOLIŲ SAVARANKIŠKO GYVENIMO PARUOŠIMAS**

2023 m. gegužės 31 d. Vilnius

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – Ministerija), atlikusi savivaldybių administracijų apklausą apie palydėjimo paslaugos jaunuoliams organizavimą bei vykdymą ir socialinių globos įstaigų apklausą apie tose įstaigose globojamų (rūpinamų) jaunuolių rengimo savarankiškam gyvenimui bendruomenėje procesą, teikia apibendrintus rezultatus.

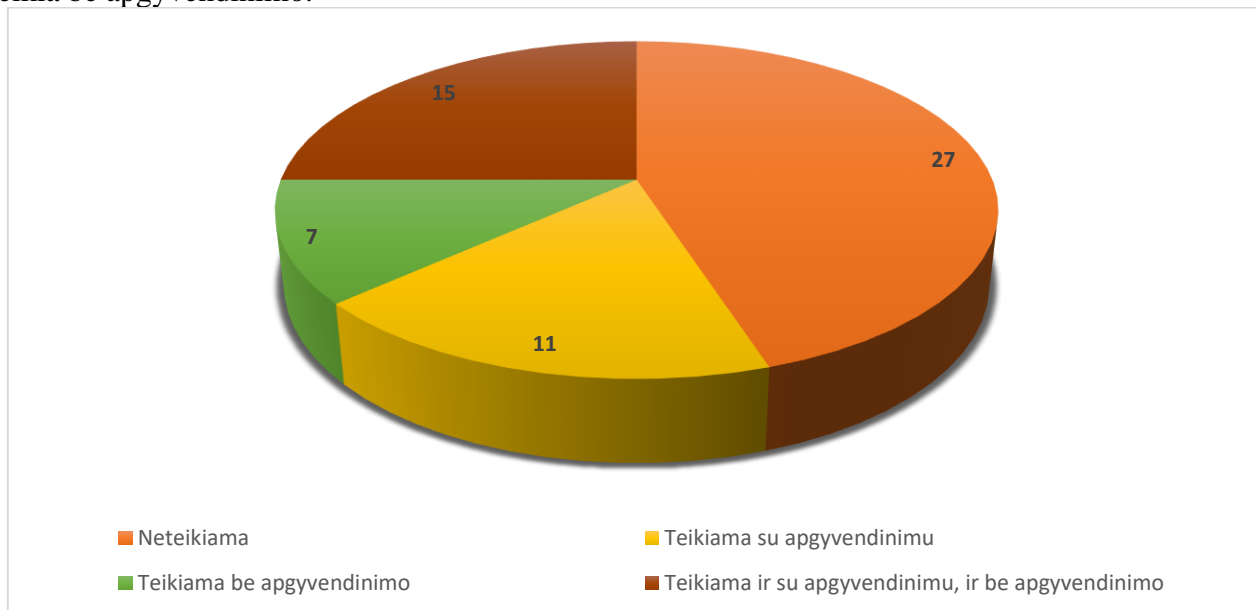
Ministerijos turimais duomenimis, 2023 m. pradžioje Lietuvoje buvo globojami (rūpinami) 6,8 tūkst. vaikai, iš jų 1,3 tūkst. – globojami (rūpinami) socialinės globos įstaigose: bendruomeniniuose vaikų globos namuose ir vaikų socialinės globos namuose.

Socialinės globos normų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46, 1 priedo IV srityje „Vaiko palydėjimas į savarankišką gyvenimą“ yra nustatytos normos, privalomos socialinės globos įstaigoms ir skirtos socialinės globos įstaigoje globojamo (rūpinamo) vaiko parengimui gyventi savarankiškai bendruomenėje. Papildomai stiprinant jaunuolių, kurie yra globojami (rūpinami) socialinės globos įstaigoje ar jau išėję iš šios įstaigos, integravimąsi bendruomenėje, taip pat padedant jaunuoliams, kurie gyvena (ar gyveno) socialinės rizikos šeimoje (nuo 16 metų) ugdyti jų gebėjimus spręsti kylančias socialines ir kitas problemas, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2021 m. lapkričio 15 d. įsakymu Nr. A1-810 patvirtino Socialinių paslaugų katalogo (toliau – Katalogas) pakeitimą, kuriame palydėjimo paslaugą jaunuoliams apibrėžė kaip atskirą socialinės priežiūros paslaugą, kurios tikslas – padėti jaunuoliui prisitaikyti prie socialinės aplinkos, ugdyti jo gebėjimus spręsti kylančias socialines ir kitas problemas, t. y. palengvinti jaunuolio socialinę integraciją bendruomenėje. Siekiant formuoti visose savivaldybėse vienodą palydėjimo paslaugos jaunuoliams teikimo ir organizavimo praktiką ir atsižvelgiant į susitikimų su palydėjimo paslaugos jaunuoliams teikimo praktikais metu išsakytas nuomones bei pasiūlymus, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2022 m. spalio 17 d. įsakymu Nr. A1-691 patvirtino Palydėjimo paslaugos jaunuoliams organizavimo ir teikimo rekomendacijas (toliau – Palydėjimo paslaugos jaunuoliams rekomendacijos).

Pagal Palydėjimo paslaugos jaunuoliams rekomendacijas, palydėjimo paslaugos jaunuoliams teikimą organizuoja savivaldybė, jei Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-94 „Dėl Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo ir Senyvo amžiaus asmens bei suaugusio asmens su negalia socialinės globos poreikio nustatymo metodikos patvirtinimo“, nustatyta tvarka yra priimtas sprendimas teikti jaunuoliui palydėjimo paslaugą.

Apklausą apie palydėjimo paslaugos jaunuoliams organizavimą bei vykdymą užpildė 60 savivaldybių administracijos. Nustatyta, kad 27 savivaldybės palydėjimo paslaugos neteikia, iš jų 21 savivaldybė pažymėjo, jog palydėjimo paslaugą jaunuoliams ketina pradėti teikti šiais metais, likusios 6 – neketina. Pagrindines priežastis šios savivaldybės įvardijo tokias kaip nenumatytas finansavimas, neišreikštas poreikis, vaikai, globojami (rūpinami) globos įstaigose, yra mokomi gyventi savarankiškai, o jiems palikus globos įstaigas, su jais tebebendruoja globėjai, vykdoma darbuotojo, galinčio dirbti palydėjimo paslaugos koordinatoriumi, paieška bei palydėjimo paslauga jaunuoliams negali būti teikiama, kadangi nėra akredituotų palydėjimo paslaugos jaunuoliams teikėjų. 15 savivaldybių palydėjimo paslaugą teikia ir su apgyvendinimu, ir be apgyvendinimo, 11

savivaldybių palydėjimo paslaugą teikia su apgyvendinimu, 7 savivaldybės palydėjimo paslaugą teikia be apgyvendinimo.

1 pav. Savivaldybių, teikiančių palydėjimo paslaugą jaunuoliams, skaičius

Savivaldybės, kurios palydėjimo paslaugą jaunuoliams teikia ir su apgyvendinimu, ir be apgyvendinimo, paslaugą pradeda teikti nuo 16 metų. Šios savivaldybės pažymėjo, jog palydėjimo paslauga jaunuoliams teikiama tokioms tikslinėms grupėms kaip jaunuoliams, kurie dėl įvairių priežasčių negali ar nepajėgia savarankiškai gyventi savame ar kitame būste (mokymo įstaigos bendrabutyje, nuomojamame būste, tėvų, artimųjų namuose ar kitur), neturintys pastovios gyvenamosios vietos, atsidūrę krizinėje situacijoje, neturintys reikiamų socialinių įgūdžių savarankiškam gyvenimui, taip pat likusiems be tėvų globos vaikams (nuo 16 m.), tame tarpe ir pilnametystės sukakusiems jaunuoliams (tarp jų ir vaikams su negalia), kuriems buvo teikiama socialinė globa (rūpyba) socialinės globos įstaigoje, bei socialinę riziką patiriantiems vaikams (nuo 16 m.), vaikams (nuo 16 m.), kurie gyvena socialinę riziką patiriančiose šeimose. Atsižvelgiant į apklausos rezultatus, savivaldybės paslaugą teikia pagal visoms Kataloge nurodytoms paslaugos gavėjų grupėms.

Apklausus savivaldybes, pastebėta, kad gyvenamoji vieta, kurioje gyvena jaunuolis, jei palydėjimo paslauga jaunuoliams teikiama asmens namuose, gali būti: ugdymo įstaigos bendrabutis, nuomojamas būstas, socialinis būstas, mokyklos bendrabutis, šeimos būstas, savarankiško gyvenimo namai, nuosavas būstas, vaiko šeimos namai, o dažniausiai skiriamas paslaugas savivaldybių administracijos pažymėjo tokias kaip kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymą ir palaikymą (tvarkant pinigų apskaitą, perkant reikalingas prekes, paslaugas ir mokant mokesčius, planuojant ir atliekant namų ruošos darbus ir pan.), darbo įgūdžių ugdymą, psichologinės ir psichoterapinės pagalbos organizavimą, supažindinimą su kitų įstaigų veiklomis bei bendrųjų socialinių paslaugų teikimą (informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas). Savivaldybės taip pat pažymėjo, jog esant poreikiui, asmenys lydimi į sveikatos priežiūros įstaigas. Vadovaujantis Palydėjimo paslaugos jaunuoliams rekomendacijomis, pagrindinis palydėjimo paslaugos jaunuoliams teikimo tikslas – padėti jaunuoliui prisitaikyti prie socialinės aplinkos, ugdyti jo gebėjimus spręsti kylančias socialines ir kitas problemas, t. y. palengvinti jaunuolio socialinę integraciją bendruomenėje, atsižvelgiant į tai, pažymėtina, jog visos savivaldybės skiria tinkamas paslaugas, siekiant palengvinti jaunuolių socialinę integraciją.

Apibendrinant 11 savivaldybių, kurios palydėjimo paslaugą teikia su apgyvendinimu, pateiktus duomenis, nustatyta, jog 6 savivaldybės palydėjimo paslaugą jaunuoliams pradeda teikti nuo 18 m., tuo tarpu beveik visos savivaldybės, kurios teikia palydėjimo paslaugą be apgyvendinimo,

pažymėjo, jog paslaugą teikia jaunuoliams nuo 16 m., šios savivaldybės apklausoje paaiškino, kad palydėjimo paslaugą be apgyvendinimo teikia todėl, jog nėra išreikšto poreikio teikti šią paslaugą su apgyvendinimu.

Jaunuoliai, gyvenantys socialinės globos įstaigose, savarankiškam gyvenimui praddami ruošti dar gyvenant šiose įstaigose. Apklausą apie jaunuolių, gyvenančių socialinės globos įstaigoje, rengimą savarankiškam gyvenimui užpildė 61 socialinės globos įstaiga iš 50 savivaldybių. Iš jų 10 įstaigų pažymėjo, jog jaunuolius savarankiškam gyvenimui pradeda rengti nuo 14 m., 17 įstaigų – nuo 15 m., 12 įstaigų – nuo 16 m., 8 įstaigos – nuo to momento, kai vaikas yra apgyvendinamas globos įstaigoje. Likusios socialinės globos įstaigos nurodė, jog jaunuolius savarankiškam gyvenimui pradeda rengti, atsižvelgiant į jaunuolių savarankiškumo lygį, kai kurios įstaigos pasiruošimą savarankiškam gyvenimui pradeda nuo 18 m. – jam teikiant palydėjimo paslaugą jaunuoliams. Socialinės globos normų apraše nustatyta, jog likusiam be tėvų globos vaikui, o esant galimybei ir vaikui su negalia, ne vėliau kaip prieš 3 metus, iki jam sueis 18 metų, kartu su specialistų pagalba individualiame socialinės globos plane (toliau – ISGP) yra akcentuojami jaunuolio pasirengimo savarankiškam gyvenimui etapai. Atsižvelgiant į apklausos rezultatus, pastebėta, jog 27 įstaigos pasirengimą savarankiškam gyvenimui pradeda laiku, likusios – vėluoja pradėti šį procesą. Apibendrinus įstaigų atsakymus, pateikiame pagrindines priemones, kuriomis įstaigos rengia jaunuolius savarankiškam gyvenimui:

- Kiekvienam jaunuoliui sudaromas ISGP, pagal kurį siekiama numatytų tikslų įgyvendinimo. ISGP kartu su vaiku planuojamos ir aptariamoms priemonės, susijusios su profesijos ar amato pasirinkimu, valstybės garantuojama pagalba, būsto nuoma ar pirkimu, sveikatos priežiūros paslaugomis, bankų paslaugomis, mokesčiais, įsikūrimo pašalpos ir sutaupyto lėšų panaudojimu;
- Savarankiškumo ugdymas vykdomas kompleksiškai per bendro pobūdžio veiklas, tiek per specifines veiklas, orientuotas į specialiųjų gebėjimų ugdymą, bei įgūdžių įsisavinimą. Kartu gyvenantiems skirtingo amžiaus vaikams per individualias veiklas (savitvarką, higienos įgūdžius, drabužių priežiūrą, kt.) ir bendras veiklas (produktų pirkimą ir gamybą, estetikos ir etiketo mokymąsi ir pan.). Ugdomas finansinis raštingumas (orientavimasis kainose, gebėjimas planuoti pirkinius, turimų kišenpinigių naudojimas, mokomi naudotis el. bankininkyste, kt.), taip pat vykdomi individualūs ir grupiniai pokalbiai, susiję su gyvenimu, išėjus iš bendruomeninių vaikų globos namų: apie studijas ir mokymąsi, profesijos pasirinkimą, būstą, mokesčius, banko paslaugas ir kt.;
- Jaunuoliai supažindinami su įvairių įstaigų veikla ir jų teikiamomis paslaugomis, mokomi planuoti savo laiką, rūpintis sveikata;
- Mokomi naudotis išmaniosiomis programėlėmis, kurios padeda naudotis visuomeniniu transportu;
- Įstaigose svečiuojasi išvykę pilnamečiai, dalijasi patirtimi;
- Jaunuoliai lankosi kitose įstaigose susipažinimui;
- Jei jaunuolis su negalia, bendradarbiaujama su savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriumi dėl asmeninio asistento skyrimo. Pagal Socialinės globos normų aprašą, ISGP planuojamos priemonės yra suderinamos su jaunuolio pageidavimais, jaunuolis aktyviai skatinamas priimti sprendimus ir yra konsultuojamas, formuojami praktiniai gyvenimo įgūdžiai.

Atsižvelgiant į pateiktus atsakymus, teikiama išvada, jog socialinės globos įstaigos skiria tikslingas priemones, kuriomis jaunuolius moko savarankiško gyvenimo.

Socialinės globos normų apraše numatyta, jog socialinės globos įstaigoje gyvenantys jaunuoliai turi turėti „savą asmenį“, kuriam gali patikėti problemas, būti išklaustyti ir jausti

prieraišumą, tokiu būdu jaunuoliams būtų sukurta stabili ir teigiama emocinė aplinka, o pasiruošimas savarankiškam gyvenimui taptų sklandesnis. 55 socialinės globos įstaigos paskiria darbuotoją, kuris rengia globojamą (rūpinamą) jaunuolį savarankiškam gyvenimui. 6 įstaigos, nepaskyrusios darbuotojo, išskyrė vieną pagrindinę priežastį: nėra paskiriamas vienas konkretus darbuotojas, kadangi su jaunuoliu dirba tą dieną atvykęs darbuotojas. Atsižvelgiant į pateiktą informaciją, darytina išvada, kad dauguma socialinės globos įstaigų stengiasi, jog globojamam (rūpinamam) jaunuoliui būtų išugdytas prieraišumo jausmas, sukurta stabili ir teigiama aplinka.

Didžioji dalis socialinės globos įstaigų (t. y. 43) rengia jaunuolius savarankiškam gyvenimui jiems gyvenant socialinės globos įstaigoje ir tik 18 įstaigų apgyvendina juos savarankiško gyvenimo namuose. Iš 18 įstaigų, kurios apgyvendina jaunuolį savarankiško gyvenimo namuose, 5 apgyvendina nuo 16 metų, likusios nuo pilnametystės. Socialinės globos įstaigos, kurios jaunuolį neapgyvendina savarankiško gyvenimo namuose, to nedaro dėl savarankiško gyvenimo namų trūkumo, jaunuolio išsakyto noro sukakus pilnametystės ir toliau gyventi socialinės globos įstaigoje, neišsakyto poreikio apsigyventi savarankiško gyvenimo namuose ar jaunuoliams nusprendus gyventi mokymosi įstaigų bendrabučiuose arba pas giminaičius.

Apklausus socialinės globos įstaigas apie tai, iki kelių amžiaus vaikai gali gyventi jų įstaigoje, 45 atsakė, jog iki pilnametystės, išskyrus atvejus, kai jaunuoliui pratęsiamas išlaikymas (jo prašymu ir steigėjo sutikimu) iki jis baigs mokymo programas (bendrojo lavinimo, profesines), taip pat ir jaunuoliai su negalia, kol mokosi pagal specialiųjų ugdymosi poreikių užtikrinančią programą. 7 socialinės globos įstaigos paminėjo, jog jaunuoliai gali gyventi iki 24 metų, 4 įstaigos – iki 18 metų. Dvejuose socialinės globos įstaigose jaunuoliai ir jaunuoliai su negalia gali gyventi iki 29 m., likusios socialinės globos įstaigos globoja (rūpinasi) tik negalią turinčius jaunuolius, todėl šiose įstaigose yra galimybė gyventi iki senatvės ar iki tos dienos, kol bus rasta kita tinkama gyvenamoji vieta.

Socialinės globos įstaigos pažymėjo, jog jaunuoliui, sukakusiam 18 metų ir ruošiantis išeiti iš įstaigos, direktorius savo įsakymu paskiria atsakingą socialinį darbuotoją, kuris rūpinsis globojamo vaiko adaptacija jam išėjus iš globos įstaigos, taip pat jaunuoliui padedama sutvarkyti visus reikalingus dokumentus ir, jam sutinkant, jis palydimas iki gyvenamosios vietos. Socialinės globos įstaigos taip pat pažymėjo, jog jaunuoliui pageidaujant, tarpininkauja tvarkant dokumentus savarankiškam gyvenimui (socialinio būsto klausimai, ugdymo įstaiga ir kt.), padedama aprūpinti buitines prekes, patalyne, rūbais ir avalyne, medikamentais, esant poreikiui palydi į valstybines ir savivaldybių įstaigas, nevyriausybines organizacijas. Be šių teikiamų paslaugų, jaunuoliui pradedama teikti palydėjimo paslauga jaunuoliams, yra užregistruojamas Užimtumo tarnyboje bei atliekamas socialinės globos poreikio vertinimas. Jei jaunuolis turi negalią, kreipiamasi į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dėl darbingumo lygio nustatymo, esant būtinybei, teikiami dokumentai teismui dėl globėjo skyrimo. Jeigu jaunuolis nesimoko ir nori palikti socialinės globos įstaigą, rūpinamasi jo gyvenamuoju būstu ir kitais poreikiais, pavyzdžiui, organizuojama asmeninio asistento paslauga, padedama susirasti būstą, informuojamas savivaldybės paramos skyrius dėl jaunuoliui reikalingų paslaugų organizavimo, pavyzdžiui, nestacionarių paslaugų jaunuoliui organizavimo, bendradarbiaujama su kitomis institucijomis ir palaikomas kontaktas su jaunuoliu. Pažymėtina ir tai, jog 26 socialinės globos įstaigos neteikia palydėjimo paslaugos jaunuoliams, likusios 35 teikia. 58 įstaigos palaiko ryšį su jaunuoliais, palikusius globos įstaigas, bendraujant socialiniais tinklais, skambučiais, gyvais susitikimais, jaunuoliai kviečiami apsilankyti socialinės globos įstaigoje.

Išanalizavus apklausų rezultatus, darytina išvada, kad savivaldybės ir socialinės globos įstaigos deda pastangas padėti jaunuoliams integruotis bendruomenėje, tačiau nepakankamai, kadangi dar yra jaunuolių, išėjusių iš socialinės globos įstaigos, kurie nesugeba integruotis bendruomenėje ar įsivertinti savo galimybes gyventi savarankiškai ir paprašyti jiems teikti palydėjimo paslaugą.